

2. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>.

3. Про гуманітарну допомогу: Закон України від 22.10.1999 р. № 1192-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14#Text>.

4. Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України від 05.07.2012 р. № 5073-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text>.

5. Дудоров О. О., Мовчан Р. О., Кримінально-правова заборона щодо незаконного використання гуманітарної допомоги: сумнівна законодавча новела. *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2022. Вип. 2 (98). С. 99–115.

6. Symonenko N. O. Кримінальна відповідальність за нецільове використання гуманітарної допомоги: новела законодавства : International scientific conference «The role of legal science in establishing a new world order in wartime and post-war period» : conference proceedings, July 29–30, 2022. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2022. С. 221–225.

7. Хавронюк М. І. За незаконне використання гуманітарної допомоги – кримінальна відповідальність. URL: <https://pravo.org.ua/blogs/za-nezakonny-vykorystannya-gumanitarnoyi-dopomogy-kryminalna-vidpovidalnist/>.

8. В Кіровоградській області повідомлено про підозру за фактом незаконного використання гуманітарної допомоги. URL: https://lb.ua/society/2022/06/22/520948_meshkantsyu_volini_ogolosili_pidozru.html.

9. Офіційні дані Національної поліції України. URL: https://lb.ua/pravo/2022/06/23/520959_cherez_nezakonne_vikoristannya.html.

10. Оголошення про підозру бізнесмену в Києві. URL: https://lb.ua/society/2022/06/13/519901_kiievi_pidpriemtsyu_ogolosili_pidozru.html

Смаглюк Олександр Володимирович,
доцент кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент;
Поштаренко Інна Валеріївна,
викладач кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ РЕЛІГІЙНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Чинний Кримінальний кодекс України (далі – КК) має своїм завданням правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від кримінально-протиправних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання кримінальним правопорушенням (ч. 1 ст. 1 КК). Серед завдань КК окреме місце посідає охорона релігійних прав громадян, які передбачають свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культу і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність тощо. Охорона зазначених прав, а також запобігання та кримінально-правова протидія

правопорушенням, які посягають на релігійні права або вчиняються на ґрунті релігійної ворожнечі чи розбрату, забезпечується різними кримінально-правовими засобами, які є різноманітними та можуть бути предметом інших самостійних кримінально-правових досліджень.

З початку активної фази російсько-української війни значно радикалізувались настрої українського суспільства по відношенню до російської держави і населення. У тому числі таке негативне відношення проявилось і у сфері релігії. Підтримка російською православною церквою агресивних військових дій російської федерації на території України призвело до цілком природнього обурення українських громадян такою політикою. По всій країні релігійні громади все частіше змінюють свою підлеглість, парафії Української православної церкви московського патріархату приймають рішення про перехід до Православної церкви України. Окрім цього, культові споруди, будинки інші релігійні об'єкти та релігійні святині руйнуються внаслідок воєнних дій. На фоні таких процесів непоодинокими стають конфлікти між вірянами та духівництвом, конфлікти, пов'язані із нападами на релігійні святині та споруди, культові будинки, захопленням, незаконним утриманням, знищенням, пошкодженням і руйнуванням таких будинків і споруд.

Такі дії, безперечно, потребують належної правової оцінки взагалі та кримінально-правової зокрема.

За відсутності самостійної спеціальної норми у чинному КК, яка б передбачала кримінальну відповідальність за захоплення саме релігійних будівель та споруд, дії, спрямовані на захоплення таких об'єктів, на нашу думку, слід кваліфікувати за загальною нормою – ст. 341 КК. У цій статті передбачена відповідальність за захоплення будівель чи споруд, що забезпечують діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, з метою незаконного користування ними або перешкоджання нормальній роботі підприємств, установ, організацій. Під захопленням слід розуміти вторгнення до приміщення чи споруди, що унеможливорює їх функціонування; витіснення звідти представників духівництва або релігійної громади; перешкоджання їх нормальній роботі шляхом їх блокування, недопущення до таких приміщень, споруд чи установ осіб, які бажають чи мають право їх відвідувати. Під будівлями слід розуміти будинки, окремі приміщення в будинках, де функціонують, зокрема релігійні організації (церкви, костьоли, синагоги, мінарети, мечеті, каплиці, молитовні), а також належні їм приміщення технічного призначення (комори, гаражі тощо). Спорудами можуть бути інші об'єкти, біля яких відбуваються богослужіння. Невдалі спроби захоплення релігійних об'єктів слід кваліфікувати як замах на відповідне кримінальне правопорушення за відповідною частиною ст. 15 і ст. 341 КК.

Захоплення релігійних об'єктів та подальше користування ними, так само як і подальше їх осквернення, пошкодження або знищення може кваліфікуватись за сукупністю кримінальних правопорушень, передбачених ст. 341 і ст. 178 або 179 КК.

Статтею 178 КК передбачена відповідальність за пошкодження або зруйнування релігійної споруди чи культового будинку. Під знищенням слід розуміти приведення таких об'єктів у повну непридатність для використання за

цільовим призначенням або до стану, коли вони перестають існувати взагалі. Під пошкодженням слід розуміти суттєве погіршення якості таких об'єктів, суттєве обмеження можливості використання їх за призначенням, а їх відновлення потребує значних витрат часу і коштів. Умисне пошкодження чи зруйнування релігійної споруди або культового будинку, вчинене шляхом підпалу, вибуху чи іншим загально небезпечним способом, або таке, що заподіяло майнову шкоду в особливо великих розмірах або спричинило загибель людей чи інші тяжкі наслідки, потребує додаткової кваліфікації за ч. 2 ст. 194 КК (умисне знищення або пошкодження майна).

Статтею 179 КК передбачена відповідальність за незаконне утримування, осквернення або знищення релігійних святинь. Релігійними святинями є проголошені релігіями священними символи: Біблія, Коран, ікони, храми, поховання, місця паломництва, святі джерела тощо. Незаконним утримуванням таких об'єктів є вчинення самоуправних дій щодо збереження незаконного контролю над ними. Оскверненням релігійних святинь можуть бути дії у вигляді непристойних написів, малюнків, пошкодження, інші дії над святинями, пов'язані з глузом над ними, які є образливими для релігійних почуттів віруючих.

Захоплення релігійних будівель, споруд та інших релігійних об'єктів може супроводжуватись перешкоджанням здійсненню релігійного обряду, що може додатково або самостійно кваліфікуватись за ст. 180 КК. Релігійний обряд – сукупність визначених внутрішніми церковними приписами і правилами індивідуальних чи колективних дій віруючих, спрямованих на встановлення обопільних відносин між людиною і надприродними об'єктами. Він є складовою релігійної діяльності, до якої належать богослужіння, релігійні церемонії, процесії, інші індивідуальні чи колективні дії, пов'язані зі сповіданням і поширенням обраної віри. Релігійні обряди виконуються як у культовому приміщенні, так і поза ним. До них не належать дії віруючих організаційного чи господарського характеру.

Перешкоджання здійсненню релігійного обряду полягає у створенні будь-яких перепон, які істотно ускладнюють чи унеможливають його відправлення. Воно може здійснюватись шляхом застосування погроз, фізичного насильства, обману чи будь-яким іншим способом і полягати в недопущенні віруючих до місця проведення релігійного обряду, завідомо неправдивому повідомленні про загрозу життю чи здоров'ю його учасників, необґрунтованій відмові в клопотанні про надання дозволу на публічне проведення обряду, неправомірному вилученні предметів культу, необхідних для проведення обряду, тощо. Якщо спосіб перешкоджання утворює самостійний склад кримінального правопорушення, вчинене потрібно кваліфікувати за сукупністю кримінальних правопорушень – за ч. 1 ст. 180 КК та, наприклад, статтями 125, 126, 129, 179 КК.

Захоплення релігійних будівель, споруд та інших релігійних об'єктів, як правило, має груповий характер та може вчинятись групами за попередньою змовою і організованими групами. Якщо кримінальні правопорушення, передбачені ст. ст. 178, 179, 180, 341 КК вчинюються групами за попередньою змовою і організованими групами, ці обставини не впливають на кваліфікацію, але на підставі п. 2 ч. 1 ст. 67 КК є обставинами, які обтяжують покарання.

Якщо ж ці правопорушення вчинюються, наприклад, представниками незаконних воєнізованих формувань, такі дії слід додатково кваліфікувати за відповідною частиною ст. 260 КК, якою передбачена відповідальність за створення та іншу діяльність не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань.

Чабанюк Вадим Дмитрович,
доцент кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

УДОСКОНАЛЕННЯ ОКРЕМИХ ОБСТАВИН, ЩО ВИКЛЮЧАЮТЬ КРИМІНАЛЬНУ ПРОТИПРАВНІСТЬ ДІЯННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сучасна широкомасштабна агресія з боку Російської Федерації (далі – РФ) актуалізує різні правові питання. Одне з них, це удосконалення національного кримінального законодавства. Як відомо в Кримінальний кодекс України (далі – КК) були внесені певні зміни, спрямовані на збільшення спроможностей кримінального законодавства в контексті відсічі збройній агресії РФ. Сьогодні нашу увагу привернули норми, які стосуються обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння.

Законом України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та інших законів України щодо визначення обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння та забезпечують бойовий імунітет в умовах дії режиму воєнного стану» від 15 березня 2022 року у Розділі VIII КК була передбачена стаття 43-1 «Виконання обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України» [3]. Також вказаним нормативно-правовим актом передбачений новий вид звільнення від кримінальної відповідальності – бойовий імунітет (абзац 3 ст. 1 Закону України «Про оборону України») та обставина, що виключає кримінальну протиправність діяння – не притягнення до відповідальності особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, яка приймає рішення (діяння), негативні наслідки яких неможливо було передбачити або які охоплюються виправданим ризиком, за умови, що такі дії (бездіяльність) були необхідні для відсічі збройної агресії проти України або ліквідації (нейтралізації) збройного конфлікту (ч. 3 ст. 9 Закону України «Про правовий режим воєнного стану») [3].

Слід погодитися з В.В. Кузнецовим, який вважає, що при нормативному закріпленні таких заохочувальних норм, відбулася «технічна помилка законодавця, оскільки всі ці обставини мають одну мету (відсіч збройної агресії проти України або ліквідація збройного конфлікту), умови реалізації (воєнний стан) та з'явилися завдяки одному нормативно-правовому акту» [2, с. 16–17]. Отже, є логічним висновок науковця, що такі обставини слід віднести до обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння та відповідно закріпити їх в КК [2, с. 16–17].